

Ray Bradbury (1920 – 2012): 451 stupňů Fahrenheita (1953)

Třicetiletý Guy Montag žije v Americe blízké budoucnosti a žíví se jako požárník. Bývaly doby, kdy požárníci hasili požáry; pak však začala éra staveb z nehořlavých materiálů a zaměření požárníků se změnilo. Ted' požáry zakládají, ne ovšem jakékoli. Již před časem bylo zakázáno vlastnit knihy, ale někteří nezodpovědní či zákeřní lidé si je stále ještě tajně doma schovávají. Požárníci takové skrýše vyhledávají a knihy pálí (papír hoří při teplotě 451 stupňů Fahrenheita = 233 stupňů Celsia). Běžným lidem knihy nechybějí: je tu přece televize a její interaktivní pořady...

Pozoroval s obzvláštní rozkoší, jak jsou předměty pohlcovány, jak věci černají a jak se mění. Krev mu bušila ve spáncích, když svíral v dlaních mosaznou trysku — toho obrovského hada, který plival na svět jedovatý petrolej — a jeho ruce byly rukama podivuhodného dirigenta řídicího nesmírnou symfonií žáru a ohně, v níž mizí cáry a zuhelnatělé zbytky dějin. V očích pod helmou se symbolickým číslem 451, nasazenou na lhostejné hlavě, vzplál oranžový žár, když si představil, co bude následovat: stiskl zapalovač a dům se vzepjal ve žravých plamenech, které zbarvily večerní oblohu do červena, do žlutá a do smolné černi. Kráčel obklopen rojem světlušek. Pocítil neodolatelnou touhu strčit do žhnoucí pece pár pěnových bonbonů na klacku, jak se to žertem dělávalo, zatímco poletující, žárem zkroucené knihy umíraly u vchodu a na trávníku. A když se knihy ve víru jisker vznesly vzhůru a letěly pryč, vítr potemněl dýmem spáleniště.

V korunách stromů silně zahučelo, jak se z nich snášel ten suchý déšť? Dívka se zastavila a zdálo se, že snad překvapením ucouvne, ale zatím zůstala stát a prohlížela si Montaga očima tak temnými a lesklými a živoucími, až si pomyslil, že jí asi musel říct něco neobyčejně úžasného. Věděl však, že pohnul rty, jen aby ji pozdravil, a když si všiml, že jí učaroval salamandr na jeho rukávu a odznak s Fénixem na prsou, promluvil znovu.

„Už vím,“ řekl, „vy jste naše nová sousedka.“

„A vy jste určitě —“ pozdvihla oči z odznaků jeho povolání „— požárník.“ Její hlas se ztratil v dále.

„Říkáte to nějak divně!“

„Poznala bych — poznala bych to se zavřenými očima,“ řekla pomalu.

„Co — zápach petroleje? Moje žena si na něj pořád stěžuje,“ zasmál se. „Člověk se ho nikdy úplně nezobaví.“

„Ne, to nezobaví,“ řekla stísněně.

Cítil, že kolem něho obchází, převrací ho naruby, jemně jím třese a vyndává mu věci z kapes, aniž se jedinkrát pohnula.

„Pro mě,“ řekl, protože mlčení trvalo už dlouho, „je petrolej jako voňavka.“

„Opravdu vám tak připadá?“

„Samozřejmě. Proč by ne?“

Dala si s odpovědí načas, aby o tom mohla přemýšlet. „Nevím.“ Otočila se k chodníku, který vedl k jejich domovům. „Nebude vám vadit, když půjdu s vámi? Já jsem Clarissa McClellanová.“

„Clarissa. Já jsem Guy Montag. Jen pojďte se mnou. Co se tu tak v noci potulujete? Kolik vám je?“

Šli po stříbřitém chodníku nocí, jíž vál vlahý i chladivý vítr, ve vzduchu slabounce voněly meruňky a jahody a on se rozhlédl kolem sebe a uvědomil si, že v téhle pokročilé roční době to je nemožné.

Byla tu jenom ta dívka. Šla teď s ním, v měsíčním světle svítla její tvář jako sníh a on věděl, že v hlavě převrací jeho otázky a přemýšlí, jak by mu na ně nejlépe odpověděla.

„Je mi sedmnáct a jsem cvok,“ řekla. „Můj strýček říká, že to jde jedno s druhým. Prý když se tě lidi budou ptát, kolik ti je, pověz jim, že sedmnáct a že jsi cvok. Že se takhle v noci pěkně jde? Já ráda čichám k věcem a dívám se na ně a někdy zůstanu vzhůru a prochodím celou noc a dívám se na východ slunce.“

Šli dál a opět mlčeli, až konečně řekla zamyšleně: „Víte, že se vás vůbec nebojím?“

„Překvapilo ho to. „Proč byste se měla bát?“

„Tolik lidí se vás bojí. Myslím vás požárníků. Ale vy jste vlastně docela normální člověk...“ (...)

A potom Clarissa McClellanová řekla:

„Mohu se vás na něco zeptat? Jak dlouho jste u požárníků?“

„Od dvaceti. Už deset let.“

„A přečtete si někdy některou z těch knih, které pálíte?“

Zasmál se. „To je protizákonné!“

„Ano, máte pravdu.“

„Je to pěkná práce. V pondělí spálit Millayovou, ve středu Whitmana, v pátek Faulknera, spálit je na popel a potom spálit ten popel. To je naše oficiální stanovisko.“

Šli dále a dívka řekla: „Je to pravda, že kdysi dávno požárníci požáry hasili, místo aby je zakládali?“

„Ne, domy byly samozřejmě odjakživa ohnivzdorné.“

„To je divné. Jednou jsem slyšela, že před dávnými časy hořivaly domy nešťastnou náhodou a že lidi volali požárníky, aby plameny uhasili.“

Zasmál se. (...)

Přidala do kroku. „Díval jste se někdy na tryskové automobily, jak se ženou tamhle po bulváru?“

„Zamlouváte, o čem jsme se bavili!“

„Někdy si myslím, že šoféři vůbec nevědí, jak vypadá tráva nebo květiny, protože nikdy nejdou dost pomalu, aby je viděli,“ řekla. „Kdyby člověk ukázal šoferovi zelenou kaňku, řekne: ‚To je tráva!‘ A růžovou kaňku? ‚To je růžový sad!‘ Bílé kaňky jsou domy. Hnědé kaňky jsou krásy. Strýček jel jednou na dálnici pomalu. Jel jenom šedesátkou a zavřeli ho na dva dny. Nepřipadá vám to směšné a taky smutné?“

„Moc přemýšlíte,“ řekl Montag stísněně.

„Málokdy se dívám na telestěny a málokdy chodím na závody nebo do zábavních parků. Proto mám asi spoustu času na bláznivé myšlenky. Viděl jste ty sedmdesát metrů dlouhé reklamní tabule venku za městem? Víte, že kdysi byly tabule jenom sedm metrů dlouhé? Jenže auta se začala hnát tak rychle, že museli reklamy protáhnout, aby bylo dost času je přečíst.“

„To jsem nevěděl,“ úsečně se zasmál Montag.

„Vsaďte se, že vím ještě něco, co vy nevíte. Ráno je na trávě rosa!“

Najednou si nemohl vzpomenout, jestli tohle věděl, nebo ne, a to ho podráždilo.

„A když se dobře podíváte —“ ukázala na oblohu, „uvidíte na měsíci muže.“

Už dávno se tam nepodíval.

Zbytek cesty ušli beze slova, ona zamyšlená, on v rdousivé a nepříjemné zamlklosti na ni vrhal pohledy plné obvinění. Když došli k jejímu domu, byla tam všechna světla rozsvícená.

„Co se děje?“ Montag zřídka viděl v domě tolik světla.

„Nic, to jenom moje máti, otec a strýček vysedávají a hovoří. Je to skoro jako když někdo chodí pěšky, jenomže je to vzácnější. Strýčka zavřeli ještě jednou — neříkala jsem vám to už? — protože chodil pěšky. My jsme strašně zvláštní rodina.“

„A o čem mluvíte?“

Zasmála se tomu. „Dobrou noc!“ Vykročila k domu. Potom jako by si na něco vzpomněla, vrátila se a zvědavě a udiveně si ho prohlížela. „Jste šťastný?“ zeptala se.

„Co jestli jsem?“ zvolal.

Ale ona zmizela, odběhla v měsíčním svitu. Domovní dveře se neslyšně zavřely.

„Šťastný! Takový nesmysl.“ (...)

„Co dávají dnes odpoledne?“ zeptal se unaveně.

Podruhé už od listin nevzhlédla. „Za deset minut začne hra ze seriálu ‚Hrajte s námi!‘ Poslala jsem jim pár prázdných tubiček a dnes jsem dostala poštou svoji úlohu. Natáčejí hry tak, že jedna role není obsazená. Je to nový nápad. Chybí hospodyně, a to jsem já. Když přijde na řadu vynechávka, všichni se na mě ze stěn podívají a já doplním, co tam není. Tady třeba řekne ten muž: ‚Co si o tom nápadu myslíš, Heleno?‘ a koukne se na mě sem, mezi stěny, kde sedím, chápeš? A já řeknu, já řeknu —“ Zarazila se a chvilku jela prstem pod řádkou v textu. ‚Myslím, že je to skvělé!‘ a pak hrajou dál, až ten muž zase řekne: ‚Souhlasíš s tím, Heleno?‘ a já na to: ‚Samozřejmě.‘ Že je to prima, vid', Guyi?“

Stál v hale a hleděl na ni.

„Je to skvělé!“ řekla.

„O čem je ta hra?“

„Vždyť jsem ti to právě vykládala. Je v ní ten Bob a Ruth a Helena.“

„Ach tak.“

„Je to moc prima. A bude to ještě daleko zábavnější, až si budeme moct dovolit čtvrtou stěnu. Jak dlouho to může trvat, než našetříme tolik, abychom mohli dát čtvrtou stěnu vybourat a zasadit místo ní telestěnu? Stojí jen dva tisíce dolarů.“

„To je třetina mého ročního příjmu.“

„Jsou to jen dva tisíce,“ odpověděla. „Mám dojem, že bys na mě taky mohl občas trochu myslet. Kdybychom měli tu čtvrtou stěnu, to by pak tenhle pokoj vůbec nebyl jako náš, střídaly by se tu pokoje všech možných lidí. (...)“

Žena klečela mezi knihami, hladila jejich promočené kožené a lepenkové vazby, hmatem četla pozlacené názvy a její oči přitom žalobně hleděly na Montaga.

„Moje knihy nikdy nedostanete,“ řekla.

„Víte, jak zní zákon,“ pravil Beatty. „Kam jste dala rozum? Mezi těmi knihami nenajdete ani dvě, které by si neodporovaly. Celá léta jste se tu zavírala s učenou babylónskou věží. Zbavte se toho konečně! Lidé z těch knih nikdy nežili. Tak pojd'te!“

Zavrtěla hlavou.

„Celý dům shoří,“ řekl Beatty.

Muži nejistě kráčeli ke dveřím. Ohlíželi se po Montagovi, který stál blízko té ženy.

„Přece ji tady nenecháte!“ protestoval.

„Když nechce jít —“

„Tak ji k tomu přinut'te!“

Beatty zdvihl ruku, v níž skrýval zapalovač. „Musíme se vrátit na strážnici včas. A pak, tihle fanatici se vždycky pokoušejí o sebevraždu, jsou všichni stejní, to už známe.“

Montag vzal ženu za ruku.

„Můžete jít se mnou.“

„Nepůjdu,“ odpověděla, „ale jste hodný. Děkuji vám.“

„Počítám do deseti,“ řekl Beatty. „Jedna. Dva.“

„Odejděte, prosím vás,“ řekl Montag.

„Tři. Čtyři.“

„Tak pojd'te.“

Montag se pokusil ženu odvléct. Žena klidně odpověděla:

„Chci zůstat tady.“

„Pět. Šest.“

„S tím počítáním můžete přestat,“ řekla. Pootevřela pěst jedné ruky, v dlani jí ležel jediný nepatrný předmět.

Obyčejná zápalka.

Ten pohled vyhnal muže ven a pryč od domu. Kapitán Beatty pozpátku zvolna couval z domovních dveří, aby se nezesměšnil, jeho růžový obličej žhnul a leskl se odrazem tisíce požárů a

nočních vzrušení. Bože, napadlo Montaga, je to tak! Poplach je vždycky jenom v noci. Nikdy ve dne. Snad proto, že oheň v noci vypadá působivěji? Že je barvitější, že je to lepší podívaná? Na růžovém obličejí Beattyho se ve dveřích objevil náznak strachu. Ženina ruka křečovitě šklubla zápalkou. Kolem ní houstly petrolejové výpary. Montag cítil, jak mu ukrytá kniha buší na hrudi jako srdce.

„Běžte,“ řekla žena a Montag cítil, že prchá pryč a pryč ze dveří, za Beattym, po schodech dolů, přes trávník, po němž se vinula stružka petroleje jako stopa zlého slimáka.

Žena stála nehybně u vchodu, kam je přišla tiše přeměřit očima, a svým klidem jako by je proklínala.

Beatty stiskl prsty, aby zapálil petrolej. Pozdě. Montag zalapal po vzduchu.

S nesmírným pohrdáním, které je všechny obsáhlo, natáhla ta žena ruku ze dveří a škrtila sirkou o zábradlí. Lidé vybíhali z domů a hnali se ulicí.

Cestou zpátky na stanici nemluví. Nikdo se na nikoho ani nepodíval. Montag seděl na předním sedadle vedle Beattyho a Blacka. Dokonce ani nevytáhli dýmky. Seděli nehnutě, jen když zahýbali za roh, vyhlédli okénkem velkého Salamandra a pak jeli tiše dál. (...)

Beatty si dal celou minutu na čas, aby si to v hlavě srovnal a rozpomněl se, co všechno chce říct.

„Ptáš se, kdy to s tím naším zaměstnáním začalo, jak k tomu došlo, kdy, kde? No, já bych řekl, že to doopravdy začalo někdy v době té záležitosti, které se říká válka Severu proti Jihu, i když v naší služební knížce stojí, že to bylo dřív. Fakt je, že jsme se nedostali skoro nikam, dokud se trochu nevypracovala fotografie. A potom — film na začátku dvacátého století. Rozhlas. Televize. Věci se začaly dělat pro masu.“

Montag seděl v posteli a nehýbal se.

„A poněvadž se začaly dělat pro masu, zjednodušily se,“ pokračoval Beatty. „Dřív měly knihy vliv na několik málo lidí, tuhle, tamhle, po celém světě. Mohly si dovolit být různé. Na světě bylo dost místa. Počet obyvatel se zdvojnásobil, ztrojnásobil, zčtvrt násobil. Filmy a rozhlas, časopisy, knihy, všechno se vyrovnalo na stejnou limonádovou úroveň — rozumíš, co říkám?“

„Myslím, že ano.“

Beatty se zadíval na kouřové kroužky, které vydechl do vzduchu. „Představ si to. Člověk devatenáctého století se svými koňmi, psy, kočáry, pomalým pohybem. A pak, ve dvacátém století — pusť kameru rychleji! Knihy se zkrátily. Zkondenzovaly. Vykuchali je. Víc obrázků než textu. Všechno se sesychá na vtip, na senzační závěr.“

„Senzační závěr,“ přikývla Mildred.

„Seškrtili klasiky na patnáctiminutový rozhlasový program, pak je znova seškrtili, aby se vešli na jednu stránku, a nakonec to dotáhli na deseti nebo dvanáctiřádkové heslo v naučném slovníku. Já samozřejmě přeháním. Slovníky byly pro rychlou informaci. Ale našlo se mnoho těch, kteří všechno, co věděli o Hamletovi (ty ten titul znáš určitě, Montagu, pro vás, paní Montagová, je to pravděpodobně jen podvědomá vzpomínka na nějaký titul), kteří, jak říkám, všechno, co věděli o Hamletovi, vyčetli z jednostránkového výtahu v knížce, která hlásala: Teď si můžete konečně přečíst všechny klasiky: držte krok se sousedem! Je ti jasné, kam to vede? Z dětského pokoje na univerzitu a zpátky do dětského pokoje. To je graf intelektuálního vývoje za posledních pět století nebo o trochu déle.“

Mildred vstala a začala přecházet po pokoji, brala do rukou různé věci a zase je pokládala. Beatty si jí nevěšimal a pokračoval:

„Pusť ten film rychleji, Montagu, honem! Vezmi jen všechny ty obrázkové magazíny: Click, Pie, Look, Eye, Now, Flick, Here, There, Swift, Páče, Up, Down, In, Out, Why, How, Who, What, Where, Eh?, Uh!, Bang!, Smack!, Wallop, Bing, Bong, Bum! Výtah z výtahu, výtah z výtahu výtahu. Politika? Sloupek, dvě věty, palcový titulek! A pak už jde všechno k čertu! Roztočte lidskou mysl, rozpumpujte ji rukama vydavatelů, literárních zlodějů, rozhlasových podnikatelů tak rychle, aby ta odstředivka odmrštila všechny nepotřebné myšlenky, které jen ukrádají čas!“

Mildred urovnávala přikrývky. Montag ucítil, jak se mu srdce divoce rozbušilo, když natřásala polštář. Právě ho vzala za ramena a pokoušela se ho donutit, aby se posadil a ona mohla polštář vzít, pěkně ho načechrat a položit zpátky. A možná, aby vykřikla a vytřeštila oči, nebo aby prostě sáhla pod podušku a řekla: „Co to tu je?“ a s dojemnou nevinností vytáhla ukrytou knihu.

„Školní docházka se zkracuje, kázeň se uvolňuje, přestává se učit filozofie, dějepis, cizí jazyky. Angličtina a pravopis se postupně čím dál víc zanedbávají, až se nakonec ignorují skoro úplně. Žije se ze dne na den, lidi se starají jen o výhodné místo a po práci je všude plno zábavy. Nač se učit něco víc než mačkat knoflíky, otáčet vypínačem, utahovat matky a spojovat kontakty?“

„Ukaž, narovná ti polštář,“ řekla Mildred.

„Ne,“ zašeptal Montag.

„Zip úplně nahradí knoflík, ale právě ta chvilka na přemýšlení chybí člověku, když se ráno strojí. Ráno je doba filozofická, a proto i melancholická.“

Mildred řekla: „Ukaž!“

„Jdi pryč!“ sykl Montag.

„Ze života se stává jeden jediný kotrmelec, Montagu, všechno je samé bum, bac a hej!“

„Hej!“ zvolala Mildred a šklubla polštářem.

„Proboha, nech mě být!“ podrážděně vykřikl Montag.

Beatty vyvalil oči.

Mildredina ruka pod polštářem ztuhla. Prsty ohmatávala obrysy knihy, a když rozeznala tvar, objevilo se na jejím obličejí překvapení a potom děs. Otevřela ústa, aby se zeptala...

„Co je to?“ zeptala se Mildred téměř radostně. Montag si jí prudce lehl na ruce. „Co to tam je?“

„Posaď se!“ zařval Montag. Uskočila s prázdnýma rukama. „Nevidíš, že hovoříme?“ (...)

Beatty pokračoval: „Zbavte divadla všeho repertoáru kromě šašků a do pokoje si pořiďte skleněné stěny a dobrá světla, která po těch stěnách běhají nahoru dolů jako konfety nebo krev nebo sherry nebo bublinky v šampaňském. Hraješ rád baseball, Montagu, že?“

„Baseball je skvělá hra.“

Teď už Beattyho skoro neviděl, jenom někde z kouřové clony slyšel jeho hlas.

„Více sportu pro každého, kolektivní duch, zábava a myslet se vůbec nemusí, co? Organizujte a organizujte a víc a víc organizujte skvělejší sportovní podívané. Víc kreslených seriálů do knih. Víc obrázků. Duch potřebuje míň a míň. Roztěkanost. Silnice plné zástupů, které se ženou někam, někam, někam, nikam. Benzinoví štvanci. Z měst jsou turistické noclehárny, lidé táhnou z místa na místo jako kočovné tlupy, jdou za přibývajícím měsícem, dnes bydlí v místnosti, kde ty jsi spal dopoledne a já včera v noci.“

„Dobře, ale jak to bylo s požárníky?“ zeptal se Montag.

„Hm,“ v jemné mlze tabákového dýmu se k němu Beatty naklonil, „co se dá vysvětlit líp a přirozeněji? Když školy začaly chrlit víc a víc běžců, skokanů, závodníků, hračičkářů, příživníků, hltalů, letců a plavců namísto badatelů, vědců, kritiků a tvůrčích pracovníků, potom se ovšem slovo „intelektuál“ stalo nadávkou, jak si také zasloužilo. Z neobvyklých věcí máš vždycky strach. Jistě se pamatuješ na spolužáka ve škole, který byl obzvlášť nadaný, který se nejčastěji hlásil a odpovídal na učitelovy otázky, zatímco ostatní dřepěli jako hromada vycpaných panáků a měli na něho vztek. A nevybrali jste si právě tohohle nadaného chlapce, když jste po vyučování chtěli někoho zmlátit nebo potýrat? Samozřejmě že ano. Všichni musíme být stejní. Nejsou všichni zrozeni svobodní a sobě rovní, jak říká Ústava, ale všichni jsou srovnání. Jeden každý je věrný obraz všech ostatních; teprve pak jsou všichni šťastní, protože tu nejsou žádní velikáni, před kterými by se člověk cítil bezvýznamný nebo podle nichž by se mohl měřit. Tak je to! Kniha v sousedství je jako nabitá puška. Spal ji! Vyndej ze zbraně náboj! Zlom lidskou mysl! Bůh ví, kdo by se stal terčem sečtělého člověka? Já? Nestrpím to ani minutu. A tak když se všude na světě stavěly domy ohnivzdorné (tvoje domněnka včera v noci byla správná), nikdo už nepotřeboval požárníky pro staré účely. Dostali novou práci, stali se ochránci klidu naší mysli, lidmi kteří odstraňují náš palčivý, snadno pochopitelný a oprávněný strach z méněcennosti. Stali se oficiálními cenzory, soudci a katy. To jsi ty, Montagu, a to jsem já.“